

Det Ethiske Råds udtalelse om rugemødre

I denne udtalelse vurderer Det Ethiske Råds medlemmer, om anvendelsen af rugemødre kan anses for etisk acceptabel, og om den danske lovgivning på området bør bevares eller ændres. Den eksisterende lovgivning forbyder kommercielle rugemoderskabsaftaler, men den forhindrer ikke indgåelse og gennemførelse af altruistiske aftaler, hvis befrugtningen ikke udføres i lægeligt regi.

Alle medlemmer af Det Ethiske Råd tilslutter sig følgende anbefalinger:

1. Det bør fortsat ikke være muligt for danske borgere at indgå kommercielle rugemoderskabsaftaler hverken i Danmark eller i udlandet.
2. Det bør fortsat ikke være tilladt at annoncere efter rugemødre.
3. En kvinde kan ikke efter fødslen tvinges til at afgive sit barn med henvisning til en aftale eller kontrakt om rugemoderskab.
4. Overdragelse af forældremyndighed, adoption eller stedbarnsadoption bør under alle omstændigheder kun finde sted, hvis det skønnes at være til gavn for barnet.

To synspunkter angående altruistisk rugemoderskab er repræsenteret i Rådet:

1: Det anbefales at bevare den nuværende lovgivning

16 medlemmer af Rådet (Peder Agger, Jon Andersen, Klavs Birkholm, Birte Boelt, Niels Jørgen Cappelørn, Elisabeth Dons Christensen, Gunna Christiansen, Lotte Hvas, Lene Jensen, Thomas G. Jensen, Morten Kvist, Peder Mouritsen, Elsebeth Gerner Nielsen, Birthe Skaarup, Karin Verland og Peter Øhrstrøm) mener, at rugemoderskab af enhver art kan være forbundet med mange etiske og menneskelige problemer. Medlemmerne finder dog ingen grund til at ændre den nuværende lovgivning

2: Det anbefales at lempe den nuværende lovgivning

Et medlem af Rådet (Rikke Bagger Jørgensen) mener, at der kan være både negative og positive aspekter ved altruistisk rugemoderskab. Medlemmet anbefaler derfor en lempelse af loven, så det fremover bliver muligt for læger at medvirke til at udføre IVF i den særlige situation, hvor et par ønsker at anvende en rugemor, fordi kvinden ikke selv kan bære og føde barnet, men selv producerer æg som kan anvendes ved befrugtningen med mandens sæd.

Udtalelsen er Det Etske Råds bidrag til den offentlige debat om rugemødre, som senest blev sat i gang af dokumentarprogrammet "rugemødre til salg" (DR1 d. 9. januar 2008). I det følgende redegøres der for Rådets overvejelser og anbefalinger. Desuden skitseres den relevante lovgivning på området sidst i udtalelsen.

Hvad er rugemoderskab?

En kvinde er rugemor, hvis hun aftaler at gennemføre en graviditet og herefter overdrage barnet til det par eller den person, hun har indgået aftalen med. Rugemoderens graviditet kan opnås ved befrugtning af rugemoderens eget æg. Befrugtningen foregår i så fald med sæd fra den mand, der efter aftalen skal være barnets sociale far. En anden mulighed er, at rugemoderen modtager et befrugtet æg fra den kvinde, som rugemoderen skal overdrage barnet til. I dette tilfælde kan ægget være befrugtet af kvindens partner eller af en sæddonor.

Rugemoderskab kan foregå med eller uden betaling. Det Etske Råd mener, at der er forskel på de etiske problemer, der er involveret i henholdsvis rugemoderskab med betaling og rugemoderskab uden betaling.

Altruistisk rugemoderskab

Ved altruistisk rugemoderskab får rugemoderen ikke betaling, men indgår aftalen for at hjælpe det par eller den kvinde, der efter planen skal modtage barnet. Der er typisk tale om en kvinde fra parrets familie eller vennekreds. Det ligger i begrebet om altruisme, at den altruistiske person først og fremmest lader hensynet til andre mennesker bestemme sine handlinger og ikke primært har til hensigt at tilgodese sine egne interesser.

Kommercielt rugemoderskab

Ved kommercielt rugemoderskab modtager rugemoderen betaling for sin ydelse. Kommercielt rugemoderskab praktiseres flere steder i verden. Betalingens størrelse afhænger af, hvilket land, der er tale om. I USA er beløbet ofte i størrelsesordenen 200.000 - 300.000 kr., mens det i fattigere lande er meget mindre.

Det Etske Råds anbefalinger om rugemoderskab

Alle medlemmer af Det Etske Råd anbefaler, at:

1. Det fortsat ikke bør være muligt for danske borgere at indgå kommercielle rugemoderskabsaftaler hverken i Danmark eller i udlandet.

2. Det fortsat ikke skal være tilladt at annoncere efter rugemødre.
3. En kvinde ikke efter fødslen kan tvinges til at afgive sit barn med henvisning til en aftale eller kontrakt om rugemoderskab.
4. Overdragelse af forældremyndighed, adoption eller stedbarnsadoption under alle omstændigheder kun bør finde sted, hvis det skønnes at være til gavn for barnet.

Imod kommercielle rugemoderskaber

Det Ethiske Råd er imod kommercielle rugemoderskabsaftaler, fordi de efter rådsmedlemmernes opfattelse kan bidrage til en uheldig ændring af grundlæggende forestillinger om forældreskab og menneskelig reproduktion. Et centralt element i disse forestillinger er blandt andet, at fosteret og det nyfødte barn har en værdighed og værdi i sig selv. Derfor forventes forældrene som udgangspunkt at tage imod barnet og give det kærlighed og omsorg uafhængigt af, hvilke egenskaber det har. Men en accept af kommercielle rugemoderskabsaftaler kan efter medlemmernes mening være med til at underminere disse forestillinger. Således viser erfaringer fra blandt andet USA, at der er flere eksempler på, at det par, der havde bestilt et barn, ikke ønskede det efter fødslen – i nogle tilfælde fordi det ikke indfrie deres forventninger.

Det kan diskuteres, om kommercielle rugemoderskabsaftaler kan beskrives som "handel med børn" eller sammenlignes med prostitution. Den type sammenligninger er dog ikke nødvendige for at begrunde Rådets kritiske indstilling til kommercielle rugemoderskabsaftaler. Det er fuldt tilstrækkeligt at konstatere, at den kommercielle logik under alle omstændigheder resulterer i et ændret perspektiv, fordi den skaber en række underforståede forventninger, for eksempel "at man får noget for pengene", "at man bliver betalt for *sit arbejde*", eller "at kvaliteten af arbejdet forventes at være i orden".

I den forstand indgår både rugemoderen og fosteret uundgåeligt i en tingsliggjort og brugsorienteret betragtningsmåde, som ikke er forenelig med samfundets normer om værdighed og godt forældreskab. I forlængelse heraf lægger nogle medlemmer desuden vægt på, at kommercielle rugemoderskabsaftaler kan være et resultat af en ujævnbyrdig relation, hvor rugemoderen er i en dårligere situation socialt og økonomisk end det par eller den kvinde, der ønsker at anvende hende som rugemor. Efter disse medlemmers opfattelse er der tale om udnyttelse, hvis rugemoderen på grund af sin dårligere sociale position presses eller forledes til at sælge sin evne til at bære et barn for penge, selv om evnen til at bære og føde børn ikke burde være underlagt en økonomisk logik.

Som det fremgår af anbefalingerne, kan Rådet heller ikke acceptere en kommercialisering af rugemoderskaber, hvis der anvendes *udenlandske* rugemødre. Rådet mener ikke, at tingsliggørelsen af barnet bliver mindre problematisk af, at rugemoderskabet gennemføres i udlandet. Nogle medlemmer vil derimod gerne understrege, at anvendelsen af udenlandske rugemødre på kommercielle vilkår udgør en særlig grov form for udnyttelse, fordi kvinderne kun må formodes at indvillige i at være rugemødre på grund af deres fattigdom. At kvinderne i nogle tilfælde ikke får alle de penge, de er blevet stillet i udsigt, gør naturligvis ikke problemet mindre.

Imod annoncering efter rugemødre

Det Etske Råd mener ikke, det skal være tilladt at annoncere efter rugemødre. Rådet mener, der er stor risiko for, at eventuelle rugemødre får "penge under bordet", hvis de via annoncer får kontakt med par, de ikke kender på forhånd. Det Etske Råds medlemmer kan ikke acceptere et sådant "sort" marked af de samme grunde, som er nævnt i det forudgående afsnit. Medlemmerne har en tilsvarende kritisk holdning til et forslag fra foreningen www.rugemor.dk om, at rugemoderen aldrig skal benytte sine egne æg, men i stedet anvende æg fra en helt tredje kvinde. Det Etske Råds medlemmer har svært ved at forestille sig, at det vil være muligt at skaffe æg, medmindre der betales penge under bordet

Rugemoderen bør have fortrydelsesret

Det Etske Råd mener, at en kvinde ikke efter fødslen bør kunne tvinges til at afgive sit barn med henvisning til en aftale eller kontrakt om rugemoderskab. Begrundelsen er, at det er umuligt for en kvinde på forhånd med sikkerhed at vurdere, hvordan det vil være efter fødslen at skulle overdrage et barn, som hun har båret i 9 måneder. Måske har hun under graviditeten udviklet en kærlig og omsorgsfuld relation til barnet på trods af aftalen om rugemoderskab. Derfor er det urimeligt at pålægge hende at overdrage det til andre.

Barnets tarv

Rådet mener, at hensynet til barnet er det måske væsentligste af alle hensyn i forbindelse med rugemoderskaber. Derfor kan det efter Rådets opfattelse under ingen omstændigheder komme på tale, at det offentlige skal bidrage til at effektuere aftaler om rugemoderskab, medmindre dette skønnes at komme barnet til gode. Hvis rugemoderskab fortsat skal være muligt at gennemføre i Danmark, skal de nuværende regler, som beskytter barnets tarv, bevares.

Det Etske Råds anbefalinger om altruistisk rugemoderskab

De enkelte medlemmer af Det Ethiske Råd har forskellige holdninger til altruistisk rugemoderskab og til, hvordan reglerne på dette område bør være i Danmark. I det følgende præsenteres først medlemmernes forskellige anbefalinger og derefter argumenter for anbefalingerne.

1: Det anbefales at bevare den nuværende lovgivning

16 medlemmer af Rådet (Peder Agger, Jon Andersen, Klavs Birkholm, Birte Boelt, Niels Jørgen Cappelørn, Elisabeth Dons Christensen, Gunna Christiansen, Lotte Hvas, Lene Jensen, Thomas G. Jensen, Morten Kvist, Peder Mouritsen, Elsebeth Gerner Nielsen, Birthe Skaarup, Karin Verland og Peter Øhrstrøm) mener, at rugemoderskab af enhver art kan være forbundet med mange etiske og menneskelige problemer. Medlemmerne finder dog ikke, at problemerne er så alvorlige, at de kan begrunde en ændring af den nuværende lovgivning. Nogle medlemmer begrunder blandt andet dette med, at det i praksis vil være umuligt at håndhæve en skærpelse af lovgivningen.

2: Det anbefales at lempe den nuværende lovgivning

Et medlem af Rådet (Rikke Bagger Jørgensen) mener, at der kan være både negative og positive aspekter ved altruistisk rugemoderskab. Medlemmet mener derfor ikke, at det i alle tilfælde bør være en offentlig opgave at forhindre indgåelsen og gennemførelsen af disse aftaler. Medlemmet anbefaler derfor en lempelse af loven, så det fremover bliver muligt i særlige tilfælde at gennemføre aftaler om rugemoderskab, også selv om der skal anvendes reagensglasbefrugtning (IVF).

Argumenter imod altruistisk rugemoderskab

De medlemmer af Rådet, som ikke ønsker at lempe mulighederne for altruistisk rugemoderskab, henholder sig primært til de følgende fire argumenter (A, B, C og D).

A) Komplikationer i den specielle familiedannelse

Aftaler om rugemoderskab vil ofte føre til en række komplikationer på grund af de specielle betingelser for familiedannelsen:

1. Der kan opstå det problem, at rugemoderen ikke ønsker at aflevere barnet efter fødslen, fordi hun har knyttet sig til det under graviditeten og efter fødslen. Det kan ske uafhængigt af, om rugemoderen er genetisk ophav til barnet eller ej, og det vil under alle omstændigheder føre til store frustrationer og sandsynligvis sorg for de involverede parter.

2. Et andet problem kan være, at de kommende forældre ikke ønsker at modtage barnet eller børnene efter fødslen. Enten fordi der er tale om et handicappet barn, fordi der er mere end ét barn, eller fordi de af andre grunde ikke er interesserede i barnet længere. Problemet er velkendt fra USA, hvor der har været ført adskillige retssager for at afgøre, hvem der skulle have forældremyndigheden, og hvor børnene skulle placeres.
3. Endvidere må det forventes, at rugemoderen i nogle tilfælde ønsker at være knyttet til familien med barnet på en måde, som familien ikke selv ønsker. Det kan skabe store frustrationer og skuffede forventninger for alle parter, ikke mindst for rugemoderen. Problemet må antages at få en særlig karakter ved altruistiske aftaler. I dette tilfælde vil rugemoderen nemlig typisk være en kvinde fra den nærmeste familie eller eventuelt fra vennekredsen. Derfor vil skuffelsen og konflikterne være desto større, hvis kvinden efterfølgende holdes uden for familien.

Nogle af de medlemmer, der er kritiske over for aftaler om rugemoderskab, mener ikke, at det offentlige aktivt skal bidrage til at *skabe* de beskrevne typer af problemer ved at blåstemple og muliggøre familieformer, der som udgangspunktet må forventes i mange tilfælde at føre til familiemæssige komplikationer.

For nogle medlemmer forekommer det offentliges medvirken især problematisk, hvis systemet forventes at bidrage med forskellige ydelser i forbindelse med gennemførelsen af rugemoderskab, herunder også sundhedsydelser som for eksempel insemination eller behandling med reagensglasbefrugtning (IVF). Hvis der er bred enighed om, at familier dannet efter rugemoderskab nemt får vanskeligheder, forekommer det ikke rimeligt, at det offentlige skal bruge ressourcer på at skabe den slags familier.

B: Barnets tarv i den specielle familiedannelse

Medlemmerne finder det særligt problematisk, hvis det offentlige bidrager til at fremme familieformer, som ikke kan forenes med hensynet til barnets tarv. Og det er efter flere medlemmers vurdering (Jon Andersen, Birte Boelt, Niels Jørgensen Cappelørn, Gunna Christiansen, Lotte Hvas, Thomas G. Jensen, Morten Kvist, Peder Mouritsen, Birthe Skaarup og Peter Øhrstrøm) netop det, der er tilfældet i forbindelse med rugemoderskaber, hvor der som tidligere nævnt sker en opsplitning af moderrollen og eventuelt også af faderrollen, så barnet i nogle tilfælde får en række forskellige typer af forældre at forholde sig til. Medlemmerne mener, at den opløsning af familiestrukturen, som rugemoderskab medfører, vil kunne skabe identitetsproblemer for barnet på en endnu mere radikal måde, end man i forvejen kender fra

adoption og anonym sæddonation.¹ Dette skyldes blandt andet, at den altruistiske rugemoder normalt vil være en person, der i forvejen er knyttet til familien. Derfor vil barnet i mange tilfælde få noget at gøre både med den sociale mor og rugemoderen, hvilket kan skabe et forvirret og konfliktpræget tilhørsforhold.

C: Socialt pres ved aftaler om altruistisk rugemoderskab

Ved aftaler om altruistisk rugemoderskab er der stor risiko for, at rugemoderen accepterer aftalen, fordi situationen involverer en form for pres. Et sådant pres kan skyldes, at kvinden bliver bedt om at være rugemor af familie eller nære venner og udgør deres sidste håb om at få et barn. I den situation kan det være meget svært at sige fra, selv om det måske er kvindens egentlige ønske at gøre det. Problemstillingen svarer til den, der kan opstå i forbindelse med donation af organer fra en levende donor, for eksempel ved nyredonation fra et familiemedlem til et andet.

Presset kan også skyldes, at kvinden kritikløst har overtaget bestemte kvindebilleder og kønsrollemønstre, som hun ikke i egentlig forstand har gjort til sine egne og kan stå inde for. Det kan for eksempel være et billede af, at kvindens væsentligste bestemmelse er knyttet til det at være gravid og føde børn. Hvis kvinden lader sig styre af et sådant ideal, selv om hun i sidste ende ikke selv kan tilslutte sig det, kan det siges at udgøre en beskyttelse af hende, hvis samfundet forhindrer hende i at indgå en aftale om rugemoderskab.

D: Hensynet til parret og hensynet til rugemoderen

De medlemmer af Rådet, som er skeptiske over for altruistiske rugemoderskabsaftaler, vil ikke underkende værdien af, at man giver et barnløst par mulighed for at blive forældre. Men medlemmerne har valgt at vægte hensynet til rugemoderen højere. Det skyldes blandt andet den fundamentale og intime betydning, som graviditet og fødsel vil have i næsten alle kvinders liv. Denne betydning skaber en sårbarhed, som efter medlemmernes opfattelse kalder på en særlig hensyntagen og nænsomhed i den givne sammenhæng. Dette understreges af, at rugemoderen udsætter sig selv for en betydelig risiko af såvel fysisk som psykisk karakter ved at gennemføre aftalen, blandt andet fordi det ikke er risikofrit at føde.

Alle medlemmer af Det Ethiske Råd ønsker i forlængelse heraf at understrege, at der ikke eksisterer en "ret til børn", som giver et barnløst par ret til at anvende en hvilken som helst teknologi eller metode, der kan tilfredsstille parrets behov for at få et barn. Tværtimod bør udgangspunktet for at tage stilling til anvendelsen af en metode eller teknologi være, om den

¹ For en nærmere beskrivelse af problematikken om anonymitet, se Det Ethiske Råd (2002): *Ethiske problemer vedrørende kunstig befrugtning, 2. del – Anonymitet og selektion i forbindelse med sæddonation*.

er etisk acceptabel eller ej. Hvis den er etisk acceptabel, er det naturligvis udmærket, at et barnløst par kan bruge metoden til at få et barn. Men hvis den ikke anses for at være etisk acceptabel, kan man ikke henvise til retten til børn og insistere på, at metoden alligevel skal benyttes, fordi parrets behov for børn kun kan tilfredsstilles på den måde.

Medlemmerne er naturligvis opmærksomme på, at det for det enkelte par kan opleves som en tragedie ikke at få børn. Men behovet for at få børn kan aldrig være en slags trumf, der gør det muligt at tilsidesætte andre væsentlige overvejelser.

Argumenter for muligheden af altruistisk rugemoderskab

Det medlem, som går ind for en lempelse af lovgivningen i forbindelse med altruistiske rugemoderskabsaftaler, baserer primært sin holdning på de to følgende argumenter (D og E).

D: Uegennyttige handlinger bør være tilladt

Medlemmet anerkender, at altruistiske rugemødre i nogle tilfælde må antages at ville acceptere en aftale om at være rugemor på grund af de former for pres, der er nævnt i argument C ovenfor. Men medlemmet understreger, at det er svært at dokumentere antagelsen i praksis.

På den anden side mener medlemmet, at der i nogle tilfælde kan være tale om *genuin* altruisme, hvor rugemoderen ikke accepterer aftalen på grund af pres udefra, men alene ud fra ønsket om at gavne kvinden (måske en søster) og manden i det par, hun er rugemor for. I dette tilfælde er der efter medlemmets opfattelse tale om et ønske, som man ikke uden videre bør afskære rugemoderen fra at leve op til, selv om det måske påfører hende forskellige fysiske og psykiske gener. For hvis der er tale om *genuin* altruisme, er pointen netop, at hun faktisk er villig til at påtage sig disse gener, fordi hun derved gavner det par, der skal modtage barnet. Hendes accept af aftalen er dermed udtryk for en offervillighed, som man i andre sammenhænge anser for at være særdeles prisværdig, for eksempel i forbindelse med donation af blod, væv eller organer, hvor der i øvrigt også kan eksistere et vist pres.

Nogle kvinder må altså forventes at indgå en aftale om altruistisk rugemoderskab på grund af pres, mens det for andre er udtryk for *genuin* altruisme. Derfor er det et dilemma, om man med lovregler skal begrænse mulighederne for at indgå altruistiske aftaler om rugemoderskab, eller om man i stedet skal understøtte dem og samtidig sørge for, at rugemoderen informeres grundigt om de gener, som en aftale om rugemoderskab kan medføre. Uanset hvilket alternativ, man vælger, vil det have uønskede følgevirkninger.

Hvis man vælger at begrænse mulighederne for rugemoderskab, vil det forhindre nogle kvinder i at udføre en altruistisk handling, som de ønsker at udføre; og det vil samtidig afskære parret fra at få det barn, de gerne vil have. På den anden side vil nogle kvinder givetvis blive presset til at indgå en aftale, hvis man lovgivningsmæssigt understøtter mulighederne for at indgå sådanne aftaler. Det kan påføre den enkelte kvinde uønskede gener og måske også bevirke, at hun i sidste ende ikke ønsker at overdrage barnet, hvilket naturligvis vil skabe frustration for det par, der indgik aftalen.

Et af Rådets medlemmer anbefaler, at man i dette dilemma vælger at understøtte mulighederne for at indgå og gennemføre altruistiske rugemoderskabsaftaler, i det mindste i nogle tilfælde.

Medlemmet mener, at det ikke bør være forbudt for læger at udføre IVF eller andre former for kunstig befrugtning i forbindelse med altruistiske rugemoderaftaler i de tilfælde, hvor der er tale om et par bestående af en fertil mand og en kvinde, der selv producerer æg, men ikke er i stand til at bære barnet under graviditeten. Medlemmet anser dette for at være en relativt ukompliceret form for rugemoderskab, fordi de sociale forældre i dette tilfælde også er det genetiske ophav til barnet. Selve afgivelsen af barnet skal dog, for at beskytte rugemoderen, stadig afhænge af en adoptionslignende procedure.

Medlemmet er imidlertid af den opfattelse, at det under alle omstændigheder kun bør være muligt at anvende en rugemor, hvis der er medicinske indikationer for at gøre det. Indikationen kan være, at den aftalte sociale mor ikke er i stand til at bære barnet eller at der er stor risiko forbundet med at gøre det. Medlemmet finder det således ikke acceptabelt, at der alene anvendes rugemor, fordi den sociale mor af andre grunde end medicinske ikke ønsker at bære barnet.

E: Rugemoderskab er foreneligt med barnets tarv

Som nævnt kan Rådet ikke acceptere rugemoderskabsaftaler, hvis de på en eller anden måde er uforenelige med hensynet til barnets tarv. Men det medlem, der går ind for at lempe lovgivningen om altruistisk rugemoderskab, mener heller ikke, at det er tilfældet.

Udgangspunktet for dette synspunkt er, at der i alle de tilfælde, hvor den traditionelle kernefamilie er blevet sat under pres af nye livsformer eller af udviklingen af diverse nye teknologier, er blevet advaret om, at hensynet til barnets tarv tilsidesættes. Efter medlemmets opfattelse har denne bekymring vist sig at være stort set uden berettigelse. Medlemmet ønsker som eksempel at pege på spørgsmålet, om det skulle tillades for lesbiske kvinder at få adgang til kunstig befrugtning. Et af de væsentligste argumenter imod dette har i mange år

været, at det ville skabe dårligere livsbetingelser og efterfølgende identitetsproblemer for barnet at vokse op uden en far. En omfattende svensk undersøgelse, der indeholder en forskningsoversigt over 80 undersøgelser primært fra USA og England, konkluderer imidlertid, at denne bekymring ikke har noget på sig. Ifølge konklusionen udvikler børn i homoseksuelle familier sig grundlæggende på samme måde som andre børn og har kun det særskilte problem, at de i en periode finder forældrenes homoseksualitet problematisk i forhold til deres kammerater.² Medlemmet finder ikke grund til at tro, at situationen er så meget anderledes i forbindelse med rugemoderskab.

Medlemmet finder det endvidere kønsdiskriminerende, at en mand helt lovligt kan få et barn ved hjælp af en rugemor, hvis rugemoderen insemineres med hans sæd, mens en kvinde, der selv har funktionsdygtige æg, men ikke er i stand til at bære barnet, ikke har en tilsvarende mulighed for at benytte en rugemor.

Forældreegnet ved kunstig befrugtning og adoption

Kirsten Kristoffersen fra foreningen www.rugemor.dk besøgte Det Etiske Råd ved Rådets møde i februar 2008. Under mødet fortalte Kirsten Kristoffersen blandt andet, at nogle par ønsker at anvende en rugemor, fordi de – for eksempel på grund af sygdom - ikke kan blive godkendt som adoptanter. Hvis de kunne det, ville de nemlig hellere adoptere.

Det Etiske Råd finder denne situation ulykkelig for de berørte par og har diskuteret det tilsyneladende paradoksale i, at der eksisterer forskellige kriterier for forældreegnethed ved adoption og kunstig befrugtning, idet de sidstnævnte kriterier er langt mindre krævende end de førstnævnte.³

Rådet ønsker ikke at tage nærmere stilling til de respektive kriterier for forældreegnethed her. Men medlemmerne af Det Etiske Råd er enige om, at man ikke bør ændre kriterierne for forældreegnethed ved adoption *med henblik på* at løse problemet med, at nogle kvinder ønsker at benytte en rugemor, fordi de ikke kan adoptere. Nogle medlemmer ønsker dog at opfordre til, at det undersøges nærmere, om det er ønskeligt og praktisk muligt at opnå en

² Jævnfør sammenfatningen, se hele redegørelsen *Barn i homoseksuelle familier* på:

<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/608>

³ Fremgangsmåden for vurdering af forældreegnethed og kriterierne herfor fremgår af Lov om kunstig befrugtning § 6a samt af Bek. nr. 119 af 07/02/2007. Kriterierne i forbindelse med adoption fremgår af *Bekendtgørelse om godkendelse som adoptant* (Bek. Nr. 1367 af 12/12/2006), Det skal præciseres, at man ikke skal godkendes som adoptant for at der kan foretages stedbarnsadoption (jævnfør adoptionsloven § 4a stk. 2). Adoptionen skal dog i alle tilfælde kunne formodes at være til gavn for den, som ønskes adopteret.

højere grad af tilnærmelse mellem kriterierne ved kunstig befrugtning og adoption, end tilfældet er nu.

Dansk lovgivning om rugemoderskab

Dansk lovgivning indeholder ikke et generelt forbud mod rugemoderskab. Men bestemmelser i forskellige love udelukker nogle former for rugemoderskab og bistand til at indgå og gennemføre en aftale:

1. Det fremgår af Lov om kunstig befrugtning, § 13, at det er forbudt for læger at udføre kunstig befrugtning, "når der foreligger en aftale mellem den kvinde, hvor graviditeten søges etableret, og en anden om, at kvinden skal føde et barn til denne (surrogatmoderskab)". Det er derfor ikke tilladt at gøre en rugemor gravid med æg fra den kvinde, der efter aftalen skal være den sociale mor, fordi det kræver behandling med reagensglasbefrugtning (IVF), som kun må udføres af læger.
2. Ifølge §§ 33 og 34 i adoptionsloven er det strafbart at yde eller modtage hjælp "med henblik på at opnå forbindelse mellem en kvinde og en anden, der ønsker, at kvinden skal føde et barn til denne". Det præciseres i § 33 stk. 2, at bestemmelsen også omfatter annoncering for at skaffe forbindelse mellem et par og en rugemor. Bestemmelsen gælder både altruistisk og kommercielt rugemoderskab, og skal ses på baggrund af et ønske om at begrænse surrogatmoderskab til tilfælde, hvor der er en så nær, typisk familiemæssig, tilknytning mellem kvinden og dem, der skal have barnet efter fødslen, at der ikke er behov for mellemmandsvirksomhed.
3. Kommercielt rugemoderskab kan efter nugældende regler ikke gennemføres. Det fremgår af de almindelige bemærkninger til lovforslaget vedrørende adoptionsloven og indfødsretsloven (L 164), at: "den kvinde, der skal føde barnet, ikke må kunne opnå nogen fortjeneste eller på anden måde få hævet sin levestandard" ved at være rugemoder. Ved aftaler om rugemoderskab kan der derfor kun "blive tale om dækning af konkrete, rimelige udgifter, som står i forbindelse med kvindens graviditet og fødsel". Statsforvaltningerne må således ikke godkende aftaler om overførsel af forældremyndighed eller meddele bevilling til adoption, hvis der ydes vederlag til rugemoderen.

Men der levnes i dansk lovgivning mulighed for andre former for rugemoderskab. Det gælder:

1. Hvor rugemoderen selv er genetisk ophav til barnet. Baggrunden for dette kan være, at den kommende sociale mor ikke selv har æg, for eksempel fordi hun har fået fjernet æggestokkene. Eller det kan skyldes, at parterne ønsker at undgå behandling med kunstig befrugtning (IVF). Denne form for rugemoderskab kan gennemføres i Danmark ved hjælp af en privat udført (uden en læges medvirken) insemination med mandens sæd, hvis der vel at mærke er tale om en ikke-kommerciel aftale. Foreningen www.rugemor.dk har dog foreslået, at det i disse tilfælde er bedst at skaffe ægget gennem ægdonation fra en helt tredje kvinde med henblik på at minimere tilknytningen mellem rugemoderen og barnet. Dette er ikke tilladt i Danmark, blandt andet fordi det forudsætter behandling med IVF.
2. Endelig kan rugemoderen bære barnet for en enlig mand. Det lader sig gøre at gennemføre en sådan aftale, hvis det foregår ikke-kommercielt. Men man kan diskutere, om den rette betegnelse for en sådan aftale er "rugemoderskab", og denne type aftaler diskuteres ikke i udtalelsen.

Rugemoderskab og forældremyndighed

Moderskab og faderskab

Efter dansk lovgivning anses den kvinde, der føder barnet, automatisk for at være barnets mor. Ifølge børnelovens § 30 gælder dette også ved kunstig befrugtning. En aftale om, at hun efter fødselen skal overdrage barnet til en anden, er ifølge børnelovens § 31 ugyldig.

Som anført ovenfor vil et rugemoderskab i dag kunne gennemføres ved hjælp af insemination med mandens (den sociale fars) sæd. § 28 i børneloven regulerer sæddonors faderskabsretlige stilling. Ifølge § 28, stk. 2 anses sæddonor for barnets far. Dette gælder dog ikke, hvis sæden er fremskaffet fra en offentlig eller privat sædbank, der opfylder sundhedsmyndighedernes krav til formidling af sæd. Jævnfør princippet om anonymitet for sæddonor kan sæddonor i sådanne tilfælde ikke dømmes som far til barnet.

Er rugemoderen ugift, kan sæddonor anerkende faderskabet til barnet, det vil sige vedstå, at det er ham, der er faderen. Er rugemoderen gift, kan hun og hendes ægtefælle anmode om, at der rejses faderskabssag, hvorefter sæddonor kan anerkende faderskabet til barnet.

Forældremyndighed og adoption

Mulighederne for adoption og overdragelse af forældremyndighed reguleres af de generelle bestemmelser i forældreansvarsloven og adoptionsloven. Videregivelse af forældremyndighed

efter rugemoderskab skal derfor i nogle tilfælde gennemføres i flere trin, som skitseret herunder:

1. tilfælde: Manden, der skal opfostre barnet, er biologisk far til barnet og registreret som far. Først skal forældremyndigheden overføres til den biologiske far, så han får forældremyndigheden alene. Dette kan gøres ved aftale, som anmeldes til Statsforvaltningen (forældreansvarsloven § 13). Forældremyndigheden kan også overføres til et ægtepar i forening, herunder til den ene forælder og dennes ægtefælle. En sådan aftale skal godkendes af statsforvaltningen (§ 13, stk. 2). Endelig kan den biologiske fars ægtefælle eventuelt godkendes som barnets mor via en stedbarns-adoption.

2. tilfælde: Manden, der skal opfostre barnet, er ikke biologisk far til barnet
I dette tilfælde skal registreringen af forældreskab og forældremyndigheden ske som en ren adoptionssag, hvilket blandt andet kan indebære, at parret skal være godkendt som adoptanter.

De nævnte love medfører, at både overdragelsen af forældremyndigheden til ægtefællerne i forening, stedbarns-adoption og adoption kun kan finde sted, hvis det skønnes at være til gavn for barnet. Det følger endvidere, at kommercielle rugemoderaftaler ikke kan gennemføres. Ifølge adoptions-loven må myndighederne nemlig ikke medvirke til "at bringe et barns familieretlige status i orden i forhold til den, der skal have barnet, såfremt der skal ydes vederlag for barnet" (jævnfør bemærkningerne til lovforslag nr. L 164).